

суб'єктів господарювання. Під час адаптації будь-яка система прагне зберегти сталість, інакше вона буде зруйнована. Тобто нестача або надлишок певних ресурсів в громаді вимагає чіткої системи їх врегулювання для потреб мешканців, що, в свою чергу, обумовлює прийняття відповідних рішень місцевої влади з управління цими ресурсами (вирішення земельних, майнових питань, розміщення виробництв та визначення джерел енергії). Поряд з цим, зрозумілим є той факт, що наявність доступу до користування зовнішніми ресурсами в умовах ринкової економіки не дозволяє використовувати ці ресурси без певних договірних відносин (контактів) між органами влади різного рівня, суб'єктами господарювання (юридичними та фізичними особами). Тим самим, споживач ресурсів повинен здійснювати власні дії в рамках встановлених в економічній сфері правових норм господарювання. В залежності від рівня громади (село, селище, місто) визначення орієнтовних показників для виміру економічної (ресурсної) самодостатності повинно враховувати особливості здійснення економічної діяльності.

Представлені результати досліджень дають можливість зробити наступні висновки. Аналіз наукових здобутків вітчизняних та зарубіжних вчених дав змогу зрозуміти, що на сьогоднішній день питання економічної самодостатності територій розглядається вченими як з позицій ресурсної забезпеченості, так і теорії територіальної поведінки. Серед низки запропонованих підходів до визначення економічної самодостатності застосовується системний підхід, який дозволяє розглядати територію як економічну підсистему. Водночас процеси управління відновленням, переміщенням та використанням ресурсів з позиції управлінської діяльності не запропонували конкретні механізми для територіальних громад. Це, в свою чергу, потребує подальших досліджень у цьому напрямі.

Література.

1. Економічна кібернетика Шарапов О.Д., Дербенцев В.Д., Семьонов Д.Є. Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2004. – 231 с
2. Теория государственного управления / Государственное и муниципальное управление – Уткин Э.А., Денисов А.Ф.
3. Заболоцький Б. Економічна самодостатність регіону // Регіональна економіка, 2001. – №1. – С. 40–50.
4. Дроздовська О.С. Бюджетний устрій України у контексті адміністративно-територіальної реформи // Наукові праці НДФІ. – 2003. – Вип. 1 (20). – С. 32–38.
5. Завалишин А.Ю. Территориальное поведение социально-территориальной общности (на примере региональных общностей России) [Электронный ресурс]: автореф. дис. на соискание учен. степени д.с.н.: 22.00.04 «Социальная структура, социальные институты и процессы» / Хабаровская государственная академия экономики и права. – Хабаровск, 2009. – 38с. – Режим доступа – <http://vak.ed.gov.ru/common/img/uploaded/files/vak/announcements/sociol/2009/13-07/ZavalishinAU.doc>.
6. Лысенко Е.О. Социально-территориальные общности как субъект экономического поведения / Е.О. Лысенко: автореф. дис. канд. социол. наук.: 22.00.03 «Экономическая социология и демография» – М.; 2006 – 16 с.
7. Рязанцев И.П. Социология региона: учебное пособие / И.П. Рязанцев/ КДУ, 2009. – 408 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа. – <http://saverknig.ru/>

search?r=4999&q= %D0%98.%20%D0%9F.%20%D0%A0%D1%8F%D0%B7%D0%B0%D0%BD%D1%86%D0%B5%D0%B2.%20%D0%A1%D0%BE%D1%86%D0%B8%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D1%8F%20%D1%80%D0%B5%D0%B3%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D0%B0.pdf&f=1.

8. Тюплин А.А. Территориальное экономическое поведение: социологический анализ /диссертация... кандидата социологических наук : 22.00.03 / Тюплин Андрей Алексеевич; [Место защиты: Моск. гос. ун-т им. М.В. Ломоносова] Москва, 2008 – 170 с.

9. Молодожен Ю.Б. Самодостатність територіальних громад: системний підхід: Монографія. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2010. – 370 с.

10. Мочерний В.С. Основы экономической теории / В.С. Мочерний, С.А. Єрохін, Л.О. Канищенко, І.М. Сичиншин, О.А. Устенко / Альма Матер «Академія», 2002, – 472 с.

УДК 331.522.4

Володимир Мороз

МОЖЛИВОСТІ ІНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ ДЛЯ РОЗВ'ЯЗАННЯ ПИТАНЬ РОЗВИТКУ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ КРАЇНИ

Стаття містить результати аналізу можливостей інституціональної доктрини економічної теорії в дослідженні питань формування, використання та розвитку трудового потенціалу країни. У статті визначено основні напрями кореляції системи трудового потенціалу зі змістом категорії «інституція». Обґрунтовано необхідність використання інструментарію інституціоналізму для дослідження системи трудового потенціалу суспільства (держави) у межах теорії державного управління.

Ключові слова: інститут, інституція, трудовий потенціал, інституціональна доктрина, державне управління, модель поведінки.

У сучасній науковій літературі досить часто можна зустріти тезу щодо визначення інституціоналізму як базової методології суспільних наук XXI століття. Таке домінуюче становлення, порівняно молодій науковій доктрині (вважається, що інституціоналізм виник наприкінці XIX ст. та остаточно оформився як окрема течія економічної теорії у 1920 – 1930-х роках [13, с. 8–9]), пов'язано, насамперед, з її універсальністю у поясненні закономірностей функціонування основних підсистем суспільства. Крім того, в контексті аналізу досвіду трансформаційних перетворень, на думку Гріценко А.А., використання саме інституціональних факторів, визначення їх ролі та місця у трансформаційних перетвореннях суспільної системи, виявилось найбільш результативним напрямом наукових досліджень розвитку соціальних систем. «Домінуюча на початку процесу трансформації неокласична та особливо монетаристська методологія (з її орієнтацією на саморегулю-

вання ринку та ринкові механізми як панацею від всіх нещастя)... виявилась неспроможною. Вона не надала теоретичного інструментарію для розуміння того, що відбувається у суспільстві та економіці в умовах ринкових трансформацій» [2, с. 49].

Теоретичним підґрунтям для розвитку ідей інституціоналізму можна вважати роботи: Т. Веблена, У. Гамільтона, А. Гобсона, Д. Коммонса, В. Мітчела, які заклали основу для становлення сучасної інституціональної парадигми. Виникнення інституціоналізму пов'язують з неспроможністю ідеї економічного лібералізму та загальної рівноваги (гармонія інтересів та невтручання держави в економічне життя) ефективно вирішувати проблеми циклічності економічного розвитку економіки та питання які (економічна та соціальна нестабільність). Традиційно, основні положення інституціональної доктрини застосовують переважно у межах економічної теорії, що, безумовно, є цілком логічним напрямом наукового пошуку. Разом з тим, інституціоналізм, як напрям економічної думки, використовується не лише для «дослідження сукупності соціально-економічних чинників (інститутів) у часі, а також і для запровадження соціального контролю суспільства над економікою» [1, с. 21]. Така сфера компетенції інституціоналізму створює передумови для розгляду можливості застосування його інструментарію у межах інших напрямів наукової думки. Наприклад, питання соціального контролю суспільства у тій чи іншій формі прояву може бути розглянуто у якості одного з множини варіантів прояву предмету галузі науки «державного управління», а саме, через прямий взаємозв'язок цієї категорії з проблематикою «оцінки соціальних, економічних, політичних, культурних, екологічних наслідків» державно-управлінської діяльності [9, с. 106 – 107]. Крім того, серед найважливіших аспектів державного управління, з методологічної точки зору, поряд з іншими, виділяють і «інституційний (сукупність інститутів, державних органів, організацій, які беруть участь у здійсненні управлінської діяльності)» [14, с. 558], що створює передумови для використання теоретико-методологічного підґрунтя інституціоналізму для пошуку ефективних способів використання ресурсів задля досягнення пріоритетних цілей держави.

Останнім часом, у межах вітчизняної та зарубіжної наукової думки проблематика інституціоналізму набула потужного розвитку, що обумовило формування окремих наукових колективів, центрів інституціональних досліджень, спеціалізованих кафедр тощо. Наприклад, в Інституті економіки та прогнозування НАН України навколо теми «Інституціональна архітектура і динаміка економічних перетворень» сформувалась група вчених на чолі з Гріценко А.А., дослідження яких поклали початок новому напрямку наукових пошуків у межах інституціоналізму, зміст яких пов'язано з розбудовою такої інституціональної моделі суспільних відносин, сутність якої є природною по відношенню до базової системи ціннісних орієнтацій громадян та їх культурно-ментальних особливостей розвитку. Серед потужних наукових шкіл Росії, до кола проблематики яких входять ти чи інші аспекти інституціональної доктрини, слід виділити Волгоградську наукову школу еволюційної та регіональної економіки на чолі з її засновником Іншаковим О.В., колектив вчених Інституту економіки РАН зосереджених у межах наукового напрямку «Інститути сучасної економіки та інноваційного розвитку» на чолі з Гордецьким А.Є., група дослідників з Інституту інституціональних досліджень Національного дослідного університету – Вища школа економіки на чолі з Кузьміном Я.І. тощо.

Серед вчених, до кола наукових інтересів яких, входили питання інституціоналізму слід виділити Вольчика В.В., Гавра Д.П., Демет'єву В.В., Демет'єва В.В., Кірдіну С.Г., Кочеткову О.В., Нурєва Р.М., Тамбовцева В.Л., Тарасевича В.М. Не дивлячись на потужну динаміку розвитку інституціональної доктрини, у її межах залишається багато перспективних напрямів наукових досліджень, загальна класифікація яких може бути подана за основними галузями суспільно-економічного знання: економіка, політологія, соціологія, державне управління, право тощо. Кожен з таких напрямів має власне коло наукової компетенції у межах інституціоналізму, межі якого не є сталими та такими, що однозначно визначають предмет наукової проблематики. Наприклад, у межах науки державного управління, проблематика інституціоналізму знайшла відображення у роботах: В.Г. Бодрова, Н.В. Коваленко, А.Ф. Колодій, В.В. Корженко, А.О. Кузнецова, Кучменко Е.М., О.Я. Лазора, В.Ю. Стрельцова, та багатьох інших. З огляду на багатогранність прояву зв'язків державного управління з питаннями інституціональної теорії слід звернути увагу на існуванні множини можливих напрямів наукового пошуку, кожен з яких є унікальним та таким, що заслуговує на увагу науковців.

Питання формування, використання та розвитку трудового потенціалу, знайшли своє відображення переважно у межах економічної наукової думки, що дещо звузило сприйняття змісту цієї категорії. Крім того, проблематика трудового потенціалу не набула свого розвитку в контексті інституціональної доктрини як у межах економічної теорії, так і теорії державного управління, що залишає питання відкритим до наукової дискусії. В цьому контексті, питання кореляції системи трудового потенціалу суспільства з його інституціональною структурою набуває неабиякого значення.

Визначити можливості інституціоналізму для розв'язання питань розвитку системи трудового потенціалу країни.

З огляду на деяку тотожність практичних питань розвитку економічної підсистеми суспільства, які були поставлені для вирішення у США (місце формування інституціонального напрямку в економічній теорії) на початку минулого століття, з питаннями сучасного етапу розвитку України, вважаємо за доцільне розглянути можливість застосування інструментарію інституціональної доктрини для розв'язання проблем сучасного етапу розвитку національної суспільно-економічної системи. Разом з тим, слід пам'ятати, що сама ідея інституціоналізму, має певні суперечності, природа виникнення яких пов'язана з незавершеністю формування теоретико-методологічного підґрунтя у тому числі і в контексті опрацювання категорійно-понятійного апарату.

Зміст інституціональної доктрини, як соціально-інституціонального напрямку економічної теорії, може бути пояснено через її предметно-об'єктну спрямованість. Представники інституціоналізму розглядають економіку як систему, за якою відносини між господарюючими агентами складаються під впливом як економічних, так і соціальних, політичних та психологічних чинників. Тобто, економічні явища пояснюються через практику проявів звичаїв, традицій, правових і етичних норм. У цьому контексті, об'єктами досліджень є такі «інституції» як держава, профспілки, союзи підприємців, правові угоди, різні юридичні, морально-етичні та психологічні явища (звичаї, норми поведінки, інстинкти тощо) але особливо – науково-технічний прогрес і технологія [10, с. 27]. З огляду на вище, наведено, інсти-

туціями можуть виступати як організації (у разі ототожнення організації, ринку, галузі, економічної підсистеми суспільства тощо з інституцією) так і норми або правила (у разі подання змісту інституції через «соціально-психологічні феномени стійких звичок та стереотипів поведінки, притаманних великим спільностям людей, які обумовлюються інстинктами, звичками, традиціями і соціальними нормами» [8, с. 127]). Крім того, у науковій літературі можна зустріти розкриття змісту інституцій через: стереотипи мислення; способи існування суспільства; політичні, соціальні та правові норми; правила

та обмеження; індивідуально-психічні форми; соціальні, правові, економічні відносини; соціальні технології тощо. Таке різноманіття підходів до тлумачення базової дефініції інституціональної доктрини, з одного боку, значно ускладнює розуміння її предметно-об'єктної спрямованості, а з іншого, не обмежує напрямів наукового пошуку як набором відповідного інструментарію так і директорією досліджень. В контексті вище наведеного, спробуємо визначити взаємозв'язок змісту категорії інституцій з системою трудового потенціалу суспільства (таблиця 1).

Таблиця 1

Співвідношення визначення категорії «інституція» з системою трудового потенціалу

Напрямок дослідження системи трудового потенціалу суспільства	Визначення категорії інституції, яке за своїм змістом є найбільш відповідним до проблематики трудового потенціалу суспільства
<p>релігійно-культурологічні особливості відношення до праці та трудового потенціалу особистості;</p> <p>детермінанти свободи індивіда щодо власного трудового потенціалу;</p> <p>гендерні особливості процесу формування, використання та розвитку трудового потенціалу;</p>	<p><i>Торстейн Веблен</i> (1857–1929), інститути [20]:</p> <ul style="list-style-type: none"> це результат процесів, що відбувалися у минулому; вони пристосовані до обставин минулого, і тому не перебувають у повній гармонії з вимогами нинішнього часу; сукупність стійких звичок мислення, притаманних великій спільноті людей, а також особливі способи існування суспільства, які утворюють специфічну систему суспільних відносин; це звичні способи здійснення процесу суспільного життя в його зв'язку з матеріальним оточенням, в якому живе суспільство; поширений образ думки в тому, що стосується окремих відносин між суспільством і особистістю і окремих виконуваних ними функцій.
<p>труд, капітал, соціальна держава;</p> <p>політична свобода; економічна свобода; свобода совісті;</p>	<p><i>Джон Коммонс</i> (1862–1945), інституція [18]:</p> <ul style="list-style-type: none"> колективна дія з контролю, лібералізації і розширення індивідуальної дії (широкий зміст) або система законів чи природних прав, у межах яких індивіди діють як в'язні (вужький зміст); норми та права, які пов'язані з трансакціями (базова інституція суспільства), під якими слід розуміти не обмін товарами, а відчуження і привласнення прав власності і свобод, створених суспільством.
<p>політична свобода; економічна свобода; свобода совісті; мотивація, стимулювання, теорія суспільного вибору; детермінанти свободи індивіда щодо власного трудового потенціалу.</p>	<p><i>Велтон Гамільтон</i> (1881–1958), інституції [19]:</p> <ul style="list-style-type: none"> вербальні символи, за допомогою яких можна описати групу соціальних звичаїв, що набули поширення і стали незмінними (інституції означають переважний і стійкий спосіб мислення або дії, що став звичайним для групи і перетворився для народу у звичай); словесний символ для кращого опису групи суспільних звичаїв; характеризується нав'язуванням певної моделі поведінки, що накладається на діяльність людини.
<p>релігійно-культурологічні особливості відношення до праці та трудового потенціалу особистості;</p> <p>детермінанти свободи індивіда щодо власного трудового потенціалу;</p> <p>політична свобода; економічна свобода; свобода совісті</p>	<p><i>Дуглас Норт</i>, інституції [12]:</p> <ul style="list-style-type: none"> включають в себе як формальні правила або обмеження (конституції, закони, підзаконні акти, тощо) і неформальні обмеження (загально-визнані норми поведінки, досягнуті угоди, внутрішні обмеження діяльності, традиції, звичаї, кодекси честі, тощо), так і певні характеристики примусу до виконання тих чи інших дій; правила гри в суспільстві або обмеження, які накладаються суспільством на дії людини для спрямування взаємодій у певному напрямі.

У змісті таблиці 1 ми не приділяємо принципової уваги різниці, яка існує між категоріями «інститут» та «інституція», хоча і не робимо спробу до їх ототожнення. Цей пов'язано, насамперед, з тим, що «дефініція «інституціоналізм» пов'язана з двома поняттями: «інституція» – звичай, порядок, прийнятий в суспільстві, і «інститут» – закріплення звичаїв і порядків у вигляді закону (норми) або організації. Поділ цих понять є досить умовним, оскільки у концепціях інституціоналістів вони мають надзвичайно широкий і розмитий зміст» [16, с. 6]. Хоча за дослідженнями професора Іншакова О.В. основною

категорією у межах інституціональної теорії слід вважати саме «інституцію» [4]. Крім того, ототожнення «інституцій» з «інститутами» створює певні проблеми на методологічному рівні [5, с. 54]. Цілоком поділяючи зміст цієї тези, прийmemo за основу для подальших досліджень, думку професора Преснякова В.Ф., який пропонує розуміти під інституціями «звичаї, традиції, правила і норми соціальної поведінки, згідно з якими люди діють у різних сферах життя суспільства (у тому числі в економічній) саме через свою причетність до інститутів», в той час як інститути уявляють собою «специфічні функціональ-

ні й організаційні форми колективної діяльності, які є сталими структурними утвореннями» [15, с. 53]. Такий підхід не є новим, ще у Д. Норта ми можемо зустріти принципове розмежування між категорією «інституція» (зміст якої подано у таблиці 1) та «організація», де під останньою, в контексті поглядів вченого, слід розуміти політичні, економічні, культурологічні та інші органи (у нашому випадку – інститути). Для пояснення своєї точки зору вчений використовує метафори, за якими інституції це «правила гри», а інститути – «гравці» [12, с. 18 – 19]. Отже, у межах подальшого дослідження ми зробимо спробу розглянути систему трудового потенціалу з прийняттям до уваги місця та ролі держави в процесі її функціонування як з позиції інституцій, так і в контексті діяльності інститутів.

Для проведення такого дослідження слід звернути увагу на основні методологічні принципи інституціональної теорії, до яких традиційно відносять: 1) філософію соціального позитивізму і прагматизму (визнання інституцій такими, що піддаються реформуванню та вдосконаленню; визнання ідеї керованої еволюції); 2) історико-генетичний метод (розгляд суспільних явищ у їх еволюції, визначення факторів та виділення етапів суспільного розвитку); 3) широке використання емпірико-описового та статистичного методів (розуміння сутності соціально-економічних систем у поєднанні з скептичним ставленням до абстрактного методу); 4) інтеграція економічних досліджень з іншими соціальними науками і заперечення «чистої» економічної теорії (міжгалузевий підхід до пізнання суспільних процесів; прийняття до уваги наукових напрацювань інших суспільних дисциплін та соціальних факторів); 5) принцип технократичного детермінізму (прийняття за основу тези, що в основу суспільно-економічного розвитку покладено поступальний рух науки і техніки, при цьому суспільне виробництво розглядається як через призму технології (використання знань для досягнення корисних цілей) так і через функціонування інституцій (реальні форми організації економічної діяльності, мотиви та норми економічної поведінки)); 6) широке застосування кількісних досліджень у вигляді статистичного аналізу та математичної обробки даних; 7) застосування у якості базового елементу досліджень категорії інституту (сукупність правових норм, звичаїв, традицій) [6, с. 216; 7, с. 422]. Вище наведені принципи класичного інституціоналізму розкриваються у межах нової інституціональної теорії через такі основні положення:

1. Акцентування уваги на значущості інститутів у формуванні моделі поведінки суб'єктів суспільно-економічного розвитку (людини, групи людей, організацій тощо) подається через висвітлення їх місця та ролі в процесі підвищення ефективності у розміщенні ресурсів та загального суспільно-економічного розвитку (інститути обмежують (не визначають) перелік альтернатив дії доступних особистості до вибору). Основою для відповідного напрямку наукового пошуку стає теорія раціонального вибору (створення та використання можливостей взаємного обміну) [17].

2. Суб'єкти суспільно-економічного розвитку подаються не як елементи відповідної підсистеми суспільства, а, скоріше, як окремі системи, кожна з яких має відповідну структуру, ієрархію, систему ціннісних орієнтацій тощо. Зміна масштабів дослідження дозволяє з'ясувати природу виникнення взаємозв'язків між окремими системами та здійснити якісну оцінку стану розвитку самої системи.

3. Оцінювання альтернатив, доступних до вибору, відбувається з прийняттям до уваги якісних характеристик

кожної, що дозволяє уникнути певної необ'єктивності яка може мати місце при порівнянні альтернативи з умовно ідеальною. Спрощений механізм такого оцінювання може мати такий вигляд: оцінювання обсягу доступних до вибору альтернатив; виділення сильних та слабких сторін кожної, яка за змістом може відповідати досягненню мети; визначення альтернативи, дія за якою є найбільш ефективною для досягнення мети; збагачення вибраної альтернативи за рахунок посилення її переваг та мінімізації впливу її слабких сторін; оцінювання факторів ризику та опрацювання можливих варіантів дій щодо корегування обраної альтернативи; дія за обраною альтернативою. Цей механізм є доволі абстрактним (те саме від чого, в принципі, і намагаються позбавитись інституціоналісти), але його наведення дає підстави для розуміння змісту так званих втрачених можливостей, тобто тих альтернатив, які не були відібрані як такі, що відповідають визначеній цілі. Питання полягає не лише у втраті гіпотетично можливих потенціалів розвитку, а і у виключенні з цього процесу самої можливості опрацювання відповідної альтернативи. Носіями таких альтернатив або можливостей в їх опрацюванні є інститути. Залучення до наукового аналізу великого обсягу статистичної інформації з множеною критерієм для відповідного оцінювання, підвищує вірогідність вибору «вірної» альтернативи.

У межах цього напрямку дослідження ми не ставимо за мету розгляд концептуальних положень інституціоналізму (нового інституціоналізму), а тому вважаємо за можливе обмежити коло теоретичних узагальнень вище викладеними положеннями. Разом з тим ми розуміємо існування різниці між класичним інституціоналізмом і новим інституціоналізмом та існуючими течіями у межах останнього (неоінституціоналізм – не передбачає трансформації методологічного підґрунтя економічної теорії (неокласична доктрина); нова інституціональна економічна теорія – передбачає критичне переосмислення основних принципів неокласики).

✎ В контексті вище наведеного можна сформулювати такі основні висновки.

По-перше, трудовий потенціал країни є продуктом функціонування інститутів та інституцій, які у складній взаємодії між собою визначають якість інституціонального середовища. Інституціональний фактор у розвитку системи трудового потенціалу особистості (суспільства) є визначальним в контексті як якісних, так і кількісних її характеристик. Держава, як один з найпотужніших інститутів суспільства є відповідальною за процес формування, використання та розвитку трудових можливостей населення. Разом з тим, держава, як «механізм віддзеркалення та забезпечення спільних для всіх, інтегрованих потреб, інтересів і цілей життєдіяльності людей» [3, с. 26] повинна забезпечити узгодження системи трудового потенціалу особистості з суспільними потребами, тобто обмежити (не визначити) умовний перелік альтернатив доступних до вибору особистістю.

По-друге, Система трудового потенціалу, як «множена: людських ресурсів, їх трудових можливостей та середовища в якому відбувається трудова діяльність, які організовані процесом системогінезесу в єдине ціле та здійснюють своє формування і розвиток під впливом економічної, політичної, духовної, соціальної, біологічної та геополітичної сфер суспільства» [11, с. 109] має свою структуру, аналіз змісту якої, з прийняттям до уваги напрямів її кореляції з основними підсистемами суспільства, найбільш результативно може бути досліджено у межах інституціонального підходу.

По-третє, дослідження системи трудового потенціалу повинно відбуватись з прийняттям до уваги як можна більшого обсягу статистичної інформації, що дасть можливість визначити залежність змісту структури трудового потенціалу від пов'язаних з нею інститутів та інституцій. Крім того, інституціональна доктрина створює підстави для оцінювання державою (врахування у напрямках державної політики) окремих моделей розвитку системи трудового потенціалу, як в контексті їх порівняння з умовно ідеальною моделлю, так і з порівнянням з іншими моделями, які на час оцінювання є доступними до вибору. Слід відзначити, що кожна модель розвитку системи трудового потенціалу містить свої унікальні джерела активізації дії мотиваційного механізму стимулювання праці та має власний перелік потенціалів для функціонування.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Безумовно, що розглянуті вище можливості інституціональної доктрини в контексті розв'язання питань формування, використання та розвитку трудового потенціалу, не вичерпують потенціал відповідного підходу та залишають порушене питання відкритим для подальшого наукового обговорення. Перспективним напрямом наукових розвідок може стати дослідження інституціональної основи категорії трудового потенціалу в її взаємозв'язку з інститутом держави.

Література.

1. Андрищенко А.М. Економічна теорія: навчальний посібник / А.М. Андрищенко, А.П. Бурляй. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 520 с.

2. Гриценко А.А. Институциональная архитектура: объект, теория, методология / А.А. Гриценко // Постсоветский институционализм: Монография под ред. Р.М. Нуреева, В.В. Дементьева / Тамилина Л.В. – Донецк: Каштан, 2005. – С. 49–74 с.

3. Державне управління: навч. посіб. / (Мельник А.Ф., Оболенський О.Ю., Васина А.Ю., Гордієнко Л.Ю) – К.: Знання-Прес, 2003. – 343 с.

4. Иншаков О.В. Лингвистика институциональной экономики / О.В. Иншаков, Д.П. Фролов. – Волгоград: Изд-во ВолГУ, 2010. – 280 с.

5. Иншаков О.В. Институция – ключ до розуміння економічних інститутів / О.В.Иншаков, Д.П. Фролов // Економічна теорія. – 2011. – №1. – С. 52–62

6. Історія економічних вчень: Навчальний посібник / (Кириленко В.В., Стришенець О.М., Фаріон М.М. та ін.); за ред. В.В. Кириленко. – Тернопіль: Економічна думка, 2007. – 233 с.

7. Історія економічних учень: у 2-х ч. / (Базилевич В.Д., Леоненко П.М., Гражевська Н.І. та ін.); під. ред. В.Д. Базилевича. – К.: Знання, 2005. – Ч. 2 – 567 с.

8. Йохна М.А. Про деякі підходи до визначення інституцій / М.А. Йохна // Наукові праці ДонНТУ. Серія: економічна. – 2007. – № 31-1. – С. 126 – 131

9. Князев В.М. Галузь науки «державне управління» / В.М. Князев // Енциклопедичний словник з державного управління (уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін. ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В.П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. – К. : НАДУ, 2010. – 820 с.) – С. 106–107.

10. Мамалуй О.О. Основи економічної теорії / Мамалуй О.О. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 470 с.

11. Мороз В.М. Система трудового потенціалу країни: теоретичні основи формування дефініції / В.М. Мороз // Економіка та держава. – 2009. – №2. – С. 107–109

12. Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки / Норт Д. (пер. з англ. І. Дзюби) – К.: Основи, 2000. – 198 с.

13. Нуреев Р.М. Эволюция институциональной теории / Р.М. Нуреев // Постсоветский институционализм: Монография под ред. Р.М. Нуреева, В.В. Дементьева / Тамилина Л.В. – Донецк: Каштан, 2005. – С. 6–31 с.

14. Предмет державного управління / (Бакуменко В.Д., Єганов В.В., Князев В.М., Сурмін Ю.П.) // Енциклопедичний словник з державного управління (уклад. : Ю.П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін. ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. – К. : НАДУ, 2010. – 820 с.) – С. 558

15. Пресняков В.Ф. Институциональные проблемы реализации системных функций экономики / Пресняков В.Ф., Зотов В.В., Розенталь В.О. // Экономическая наука современной России. – 2001. – № 3. – С. 51–69

16. Сорокина С. Предисловие. В кн.: Веблен Т. Теория праздного класса / С. Сорокина // Теория праздного класса / Т. Веблен (пер. с англ. С. Сорокиной). – М.: Либроком, 2011. – 368 с.

17. Шевченко О.О. Історія економіки та економічної думки: сучасні економічні теорії: навч. посібник / Шевченко О.О. – К. : ЦУЛ, 2012. – 288 с.

18. Commons J.R. Institutional Economics / John R. Commons // American Economic Review. 1931. – Vol.21. – P. 648 – 657

19. Hamilton W.H. The Institutional Approach to Economic Theory / Hamilton Walton H. // American Economic Review. – 1919. – №9. – P. 309 – 318

20. Veblen T. The Place of Science in Modern Civilization / Thorstein Veblen. – N.Y.: Cosimo Classics, 2007. – 520 p.

УДК 328.18

Наталія Попович

КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ РІВЕНЬ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Автор статті аналізує залежність ефективності управлінської діяльності від концептуального рівня суб'єктів комунікативної взаємодії. Усвідомлення цієї залежності орієнтує на раціональний стиль управління, вибір якого пов'язаний із нестандартністю та мінливістю управлінських ситуацій, готовністю до необхідних ризиків.

Ключові слова: *стиль державно-управлінської діяльності, суб'єкт, концепт, стратегія взаємодії.*

☞ Серед чинників раціоналізації державного управління важливе місце посідає його стиль – продумана та узгоджена взаємодія управлінських елементів та людського потенціалу. Характеристика управлінської взаємодії не може вважатися вичерпною, якщо залишається поза увагою аналіз рівня готовності суб'єктів, залучених до цього процесу, його суб'єктивний чинник. Звідси випливає, що особливості управлінської взаємодії зумовлені специфікою її суб'єктів.

© Попович Н.Г., 2012.